

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΤΑΥΡΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟ ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΛΕΙΨΑΝΟΘΗΚΗ

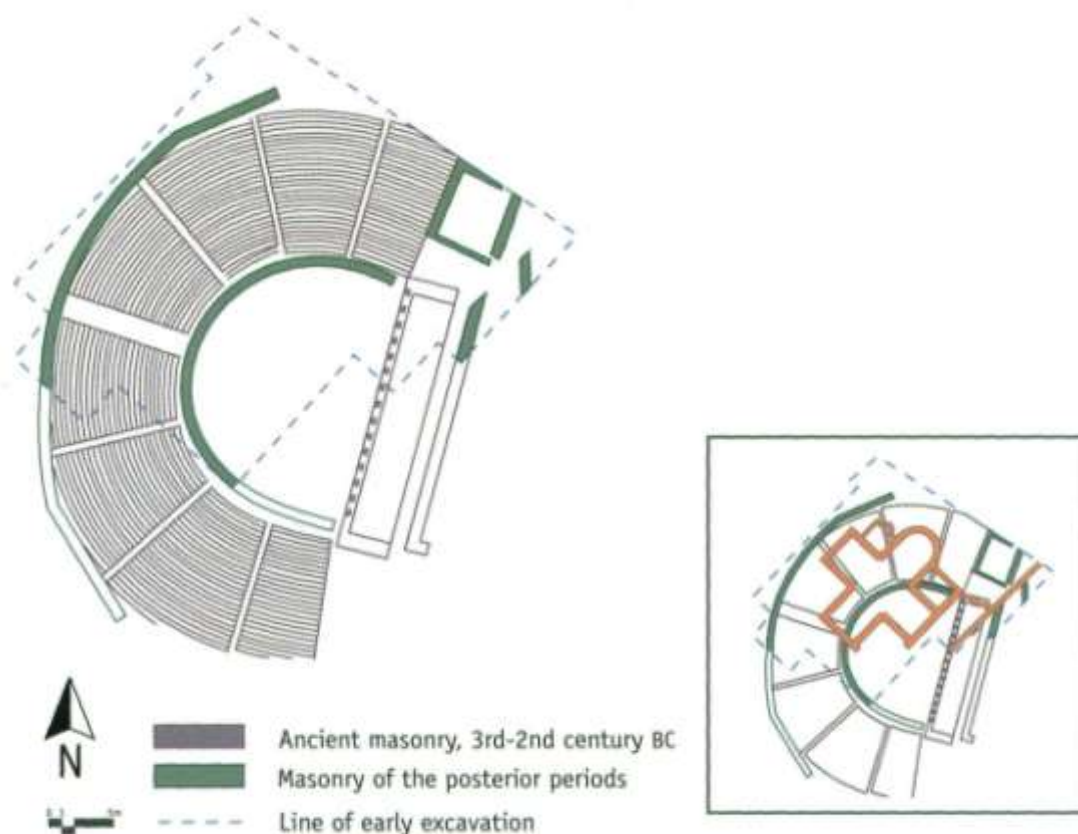
Γιώργος Κωστόπουλος

Ένα από τα πιο διακριτά σημεία του εκτεταμένου αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Χερσονήσου-βυζαντινής Χερσώνος, που βρίσκεται στο ΝΔ άκρο της Κριμαίας (αρχαία Ταυρική) είναι το αρχαίο ελληνικό Θέατρο (3). Βρίσκεται αριστερά της σημερινής εισόδου (4). Κατευθείαν μπροστά ξεχωρίζει (1) ο ναός του Αγίου Βλαδίμηρου (κτίστηκε το 1888 στον χώρο της αρχαίας αγοράς για τον εορτασμό των εννιακοσίων χρόνων από τον εκχριστιανισμό των Ρώσων του Κιέβου) και δεξιά μας εκτείνεται το αμυντικό τείχος με τον κυκλικό πύργο του Ζήνωνα (2).

Ξεχωριστή σπουδαιότητα στο Θέατρο δίνει το γεγονός ότι πρόκειται για το μοναδικό που έχει αποκαλυφτεί σε ελληνική αποικία της Μαύρης Θάλασσας. Αποκαλύφθηκε από τον Ι. Dombroviskiy, το 1954, κατά την διάρκεια ανασκαφής μίας βυζαντινής εκκλησίας που είχε θεμελιωθεί πάνω στο αρχαίο μνημείο. Το Θέατρο κτίστηκε στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα στη βόρεια πλαγιά ενός κοιλώματος κοντά στο πρώτο αμυντικό τείχος της Χερσονήσου. Η τοποθεσία είχε χρησιμοποιηθεί πριν ως νεκρόπολη, όπως προκύπτει από τα

πολλά θραύσματα κεραμικής του 4ου αιώνα που βρέθηκαν κατά την διάρκεια των ανασκαφών. Όταν, λοιπόν, στον 4ο αιώνα η πόλη επεκτάθηκε, γκρέμισαν το παλιό τείχος και κατασκεύασαν έναν νέο αμυντικό περίβολο λίγο νοτιότερα. Έτσι, δημιουργήθηκε μια καλή τοποθεσία κοντά στον κεντρικό δρόμο για το κτίσιμο του Θεάτρου.

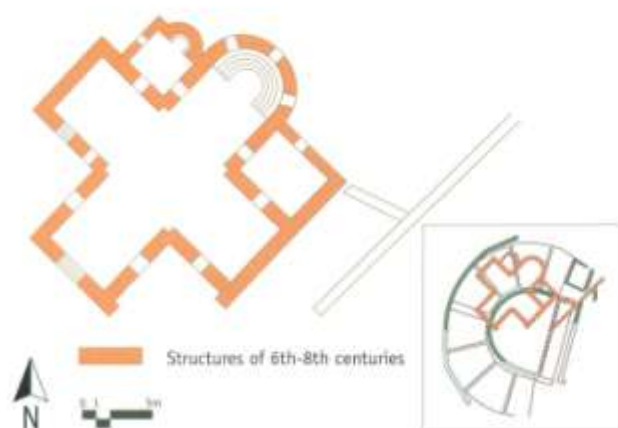
Κάτοψη του θεάτρου και, δίπλα, η κάτοψη των δύο κτισμάτων: ο σταυρόσχημος ναός που κάλυψε περίπου το μισό θέατρο (C. Williams).

Το Θέατρο της Χερσονήσου παρουσιάζει κάποιες ομοιότητες με το ελληνιστικό Θέατρο της μικρασιατικής Πριήνης όσον αφορά τις αναλογίες του, το πεταλόσχημο του κοίλου και το κτίριο της σκηνής. Το κοίλο είχε διαιρεθεί με στενές βαθμίδες σε 8 κερκίδες. Αρχικά, κάθε κερκίδα είχε 11 σειρές με καθίσματα. Αριστερά και δεξιά του κτίσματος υπήρχαν δύο είσοδοι, οι πάροδοι, με 2,5 μ. πλάτος η καθεμία. Η χωρητικότητα ήταν περίπου για 2000 άτομα. Υπολογίζεται ότι ο πληθυσμός της ελληνιστικής Χερσονήσου ανήρχετο σε 9.000-10.000 κατοίκους. Από τις πολλές ανακατασκευές του Θεάτρου η σημαντικότερη έγινε τον 1ο αιώνα μ.Χ. Τότε, οι πάροδοι κλείστηκαν και προστέθηκε το πάνω διάζωμα και έτσι η χωρητικότητα έφτασε τα 3.000

άτομα. Όταν δε εγκαταστάθηκε η ρωμαϊκή φρουρά στην πόλη, το Θέατρο μετατράπηκε σε αρένα για μονομαχίες και θηριομαχίες.

Στην Πρώιμη Βυζαντινή περίοδο το κτίσμα εγκαταλείφτηκε και, αφού απογυμνώθηκε από ό,τι μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό, μετατράπηκε σταδιακά σε ερειπιώνα-σκουπιδοτόπο. Τώρα όμως αρχίζει ίσως η πιο ενδιαφέρουσα φάση του χώρου.

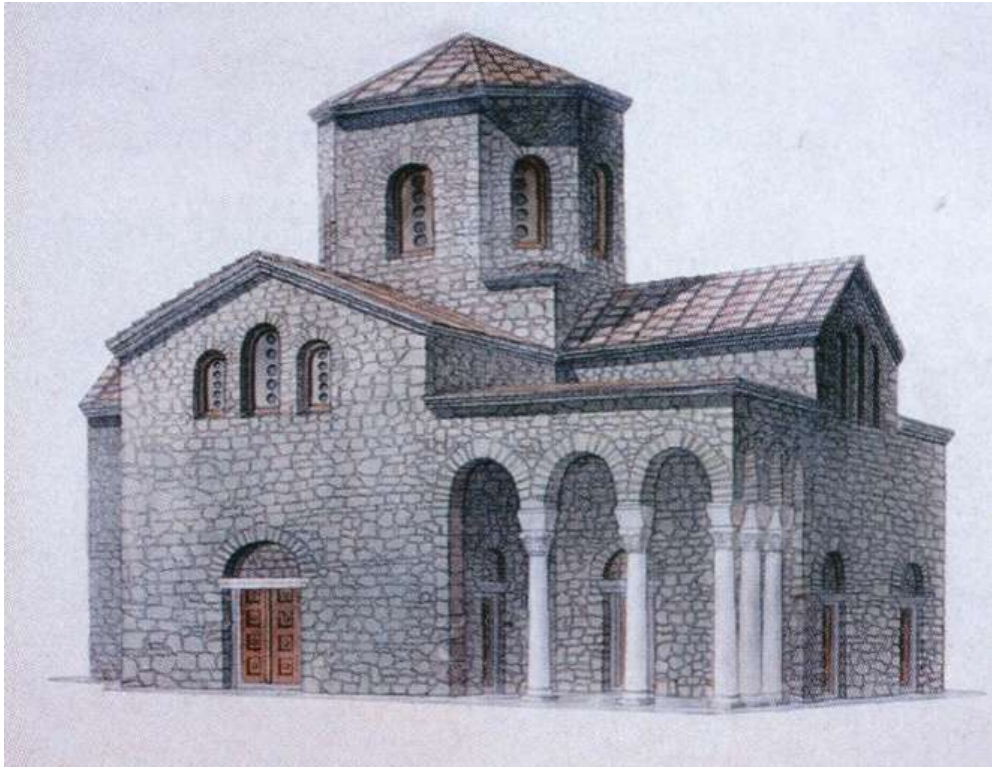
Μεταξύ 6ου και 8ου αιώνα, με τους ερευνητές να κλίνουν προς τον 6ο αιώνα, κτίστηκε πάνω στα αρχαία ερείπια μία σταυρόσχημη εκκλησία, η λεγόμενη «**Εκκλησία με την λειψανοθήκη**» (**Reliquary Church**). Το όνομά της είναι, βέβαια, πρόσφατο και το οφείλει στην λειψανοθήκη που βρέθηκε κάτω από την Αγία Τράπεζα από τον Kostsyushko-Valyuzhinich, στην πρώτη ανασκαφή το 1897.

Αριστερά: κάτοψη της Εκκλησίας με την λειψανοθήκη (κατά τον Dombrovsky). Δεξιά: το αναστηλωμένο Θέατρο και η βυζαντινή Εκκλησία.

Η εκκλησία έχει σχήμα σταυρού με καμαρωτούς βραχίονες, οι κεραίες του σταυρού, ίσου μήκους (5,94 μ.), εκτός από τον ανατολικό βραχίονα (που περιλαμβάνει το Ιερό και καταλήγει σε αψίδα) κι έχει μήκος 7,92 μ. Ο βόρειος τοίχος διασώζεται σήμερα σε ένα ύψος 4 μέτρων, δηλαδή περίπου στο μισό του αρχικού. Στην ημικυκλική αψίδα του Ιερού βρίσκεται το σύνθρονο με τέσσερις βαθμίδες, ενώ το Ιερό πλαισιώνεται από δυο χώρους, το διακονικό δεξιά και την πρόθεση αριστερά. Στο διακονικό υπήρχε το τραπέζι της πρόθεσης, ενώ βρέθηκε και μια μικρή λεκάνη κατασκευασμένη από ένα

κομμάτι ασβεστόλιθου. Την χρησιμοποιούσαν είτε για το πλύσιμο εκκλησιαστικών σκευών είτε ως κολυμπήθρα για την βάπτιση παιδιών.

Αναπαράσταση της Εκκλησίας με την λειψανοθήκη (κατά τον Ο.Ι.Dombrovskiy).

Οι τοίχοι της Εκκλησίας με την λειψανοθήκη μέσα στο Θέατρο, όπως είναι σήμερα, μετά την αναστήλωση. Πίσω διακρίνεται ο τρούλος του Αγίου Βλαδίμηρου. (ΓΚ, 29/4/2013)

**Η Εκκλησία πάνω στο Θέατρο.
Στο βάθος: το σύνθρονο του Ιερού με τις τέσσερις βαθμίδες.
Μπροστά: μία σειρά καθισμάτων του Θεάτρου. (ΓΚ, 29/4/2013)**

Πολυκάνδηλον από σκούρο μπλε γυαλί, με πόδι. Διάμετρος: 24,5 εκ, ύψος 12,5 εκ. Χρονολογείται μεταξύ 450 και 475. Βρέθηκε το 1973 στον χώρο του Θεάτρου, ο οποίος ίσως να είχε χρησιμοποιηθεί ήδη από τον 5ο αι. για την χριστιανική λατρεία. Βυζαντινή Συλλογή του Μεσαιωνικού Μουσείου Ταυρικής Χερσονήσου. (ΓΚ, 29/4/2013)

Τα λείψανα του ανώνυμου μάρτυρα και η αργυρή λειψανοθήκη

Η χρήση λειψάνων θαμμένων κάτω από την Αγία Τράπεζα για τον καθαγιασμό των εκκλησιών (το λεγόμενο «εγκαίνιον» ή και «θεμέλιον» του ναού) ήταν σύνηθες φαινόμενο, αλλά τις περισσότερες φορές δεν είναι οι αρχαιολόγοι οι πρώτοι που τα ανακαλύπτουν: προηγούνται συνήθως οι λαθρανασκαφείς. Εδώ όμως, η μικρή **λειψανοθήκη** ήταν τόσο καλά κρυμμένη, ώστε ευτυχώς διασώθηκε από τις καταστροφές και τις λεηλασίες, ενώ γλύτωσε και από τους αρχαιοκάπηλους. Βρέθηκε σε μια τούβλινη κοιλότητα, σαν ένας μικρός «τύμβος», κάτω από το δάπεδο όπου υψωνόταν η Αγία Τράπεζα. Είναι ασημένια, έχει διατηρηθεί σε αρκετά καλή κατάσταση κι έχει την κλασική μορφή αυτού του είδους των πολύτιμων κιβωτίων με ιερό περιεχόμενο: μοιάζει με οικίσκο, καθώς το σκέπασμά της (το καπάκι) έχει το σχήμα δίριχτης στέγης. Οι διαστάσεις της είναι: 13 εκ μήκος, πλάτος 8,5 εκ και 11 εκ ύψος.

Η λειψανοθήκη, που βρέθηκε στην Εκκλησία του Θεάτρου το 1897, φυλάσσεται από το 1900 στο Μουσείο Ερμιτάζ (Hermitage, Πετρούπολη).

Χρονολογείται στη βασιλεία του Ιουστινιανού Α' (527-565), όπως προκύπτει από το μονόγραμμα του αυτοκράτορα και τις 4 σφραγίδες που βρέθηκαν στην βάση και στην κάτω επιφάνεια του σκεπάσματος (καπάκι). Η μία μακριά πλευρά διακοσμείται με τρία μενταγιόν που απεικονίζουν τον Χριστό στη μέση πλαισιωμένο από τους αγίους Πέτρο και Παύλο. Στην άλλη πλευρά απεικονίζεται η Παναγία ανάμεσα στους Αρχαγγέλους. Οι δυο στενές πλευρές απεικονίζουν δυο νεαρούς αγίους, κατά πάσα πιθανότητα τους αγίους Σέργιο και Βάκχο –η λατρεία του Σέργιου ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη την εποχή του Ιουστινιανού, ο οποίος και ίδρυσε στην Κωνσταντινούπολη, δίπλα στο αυτοκρατορικό παλάτι, ναό αφιερωμένο στον άγιο. Στις τέσσερις πλευρές του καλύμματος είναι χαραγμένοι τέσσερις ανάγλυφοι σταυροί.

Είναι πολύ συγκινητική η στιγμή της αποκάλυψης της λειψανοθήκης, το 1897, όπως την περιγράφει ο ίδιος ο ανασκαφέας Κ.Κ.Kostsushko-Valuzhinich: ... στη

μέση της θεμελίωσης βρήκαμε έναν μικρό τύμβο φτιαγμένο από τούβλα τοποθετημένα σε τρεις σειρές, αρμολογημένα με ασβέστη και καλυμμένα με μια μαρμάρινη πλάκα πάνω από την οποία υπήρχε τσιμέντο, που χρησίμευε ως βάση για το μαρμάρινο δάπεδο του Ιερού. Χάρη σε αυτή την ισχυρή κάλυψη ο τύμβος διασώθηκε από όλες τις καταστροφές που υπέστη η Εκκλησία ... Έχοντας προσκληθεί στην περιοχή της ανασκαφής, ο αρχιμανδρίτης Αλέξανδρος, ηγούμενος του μοναστηριού [το οποίο είχε χτιστεί μέσα στις αρχαιότητες], παρουσία του κλήρου και του επικεφαλής των ανασκαφών, οι εργάτες άνοιξαν την λειψανοθήκη και μετέφεραν τα λείψανα που ήταν τυλιγμένα σε μεταξωτό ύφασμα στην νέα εκκλησία του Αγίου Βλαδίμηρου με τον προσήκοντα σεβασμό. Σύμφωνα με την εξήγηση που μας έδωσε ο αρχιμανδρίτης, τα μαυρισμένα λείψανα περιελάμβαναν δάκτυλα χεριών που μαύρισαν εξ αιτίας πυρκαγιάς και προέρχονταν από άγνωστο Χριστιανό μάρτυρα ο οποίος πέθανε στην πυρά..

Πολλές τέτοιες συγκινητικές στιγμές έζησε ο διευθυντής της Τράπεζας της Σεβαστουπόλεως Karl Kazimirovich Kostsyushko-Valyuzhinich, ο οποίος ήταν επικεφαλής των ανασκαφών στην Χερσόνησο από το 1888 μέχρι τον αιφνίδιο θάνατό του το 1907. Αξίζει να αναφέρουμε μια από αυτές –ίσως την σπουδαιότερη: την ανακάλυψη της στήλης με τον πολιτικό όρκο των νεαρών Χερσονησιτών, που βρέθηκε το 1890 στον χώρο της αρχαίας αγοράς.

Αν, λοιπόν, βρεθείτε στην Αγία Πετρούπολη, αναζητείστε στο Μουσείο Ερμιτάζ την λειψανοθήκη της Χερσονήσου, ανακαλέστε στην μνήμη σας τον τόπο που για δεκατρείς αιώνες φιλοξένησε στα σπλάγχνα του τα λείψανα του άγνωστου Χριστιανού μάρτυρα και προσευχηθείτε στην μνήμη του.

